

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ РОЗВИТКУ СЛАБОЧУЮЧИХ ДІТЕЙ

О. М. Образцова

Херсонський обласний центр комплексної реабілітації дітей-інвалідів,

enobrazcova@ukr.net

Життєве самовизначення, проблема підготовки особливих дітей до вибору професії та адаптація їх у суспільство, видається досить актуальною. Питання потенційних можливостей особливих дітей довгий час привертає увагу теоретиків, дослідників, практиків. Нині в Україні зроблені практичні кроки щодо впровадження інклюзивної освіти. Інклюзивна освіта відповідає соціальній моделі розуміння інвалідності та має на увазі гнучкість освітньої системи, можливістю підстроїти її під дитину, а не навпаки. Трудове навчання, як і інші навчальні предмети мають забезпечувати всебічний розвиток учнів. Особливості нечуючих учнів з вадами слуху вносять специфіку в їхнє навчання, профорієнтацію. Відомо, що в дітей шкільного віку з нормальним розумовим розвитком без сенсорних порушень наочне мислення достатньо сформоване. Уміння словесно характеризувати виконанні дії складається у них ще до накопичення досвіду розв'язування найпростіших практичних задач. Воно служить одним із засобів, що забезпечує повноцінний зв'язок між практичною та мовленнєвою діяльністю дитини, одночасно допомагаючи формуванню саморегуляції. Застосування науково обґрунтованої методики з арт-терапії, корекційного впливу на розвиток слабочуючих дітей, створює передумови для вивчення рідної мови.

Для компенсаторного розвитку глухих дітей велике значення має правильна діагностика особливостей їхньої пізнавальної діяльності. Це дає змогу виявити резерви розвитку та намітити шляхи реабілітації в навчанні. Особливо важливе вивчення індивідуальних відмінностей в інтелектуальному розвитку дітей.

В. О. Сухомлинський вважав, що виховання казкою – дієвий засіб розвитку дитини, реалізації її творчої особистості й мови. Називав казки вічним і невичерпаним джерелом народної мудрості [4, с.78].

Метою статті є проблема підготовки глухих та слабочуючих дітей до навчання мовлення та вивчення рідної мови. Соціально-трудова адаптація особливих дітей в умовах інклюзивного навчання.

Науковцями Б. Ананьєвим та Н. Менчиською вважається – критерієм розумового розвитку дітей є здатність до навчання, або научуваність, тобто індивідуально-психологічні особливості, що зумовлюють успішність навчальної діяльності, швидкість і легкість опанування нових знань та діапазон їх використання.

Компоненти научуваності, як відомо, – це глибинність, гнучкість, самостійність, стійкість і усвідомлення мислення. Первинна діагностика на заняттях з арт-терапії, СПО, креативного рукоділля, швейної справи відбувається з урахуванням того, що компоненти научуваності дітей мають свої синтетивні періоди. Тому вона пристосовується до дітей кожної вікової групи. Процес виконання завдань оцінюється за рядом параметрів, враховується, як дитина сприймає завдання, як зберігає його протягом діяльності, як вона користується допомогою, наскільки розумові дії передують практичним, а практичні опосередковані мовленням чи мімічними жестами. У разі труднощів дитині надається поетапна наочна допомога: 1) формування творчого замислу; 2) діяльність, пов'язана з розробкою творчого завдання та ескізу лекал казкових персонажів; 3) розробка конструкції моделі (проведення аналізу основних елементів моделі персонажу, виготовлення лекал); 4) коректування лекал засобом технічного моделювання; 5) з'єднання лекал; 6) оздоблення виробу [3, с.12].

Авторська методика містить ряд завдань, які згруповані у блоки. Виконання завдань кожного з них передбачає навантаження певних аспектів інтелектуальної діяльності: просторова орієнтація, мислення, мовлення, графічні навички, конструювання геометричного матеріалу та ін.

Відображено в карті обстеження трудових навичок. Дітям пропонуються прості практичні задачі, всі дані яких містяться в наочній ситуації і можуть розв'язуватися шляхом дій. Це потребує предметного мислення. Для розв'язання їх необхідна взаємодія функціонування багатьох структурних компонентів мислення.

Рівень сформованості наочного мислення в глухих дітей більшою мірою, визначається умовами роботи з ними вчителя трудового навчання. Внаслідок психологічних досліджень Н.Яшкової виявлено, що компоненти структури наочного мислення – зорові образи, практичні дії, операції при виконанні практичних задач – одні і ті самі у глухих дітей і в дітей з нормальним слухом. Найсуттєвіша своєрідність структури наочного мислення глухих дітей спостерігається у мовній регуляції процесу задач. Вони часто використовують обрисовувальні рухи і жести при образній адаптації результату рішень, тоді як у дітей з нормальним слухом застосовується словесна регуляція. Словесні звіти у глухих дітей дуже обмежені, не відображають у мовленні виконання дій; вони не вміють описати отриманий у процесі дії об'єкт. Це заважає виробленню необхідних словесно-наочних зв'язків у мисленні дітей, не привчає їх до самоконтролю і до словесної регуляції практичної пізнавальної діяльності [5, с. 32].

З допомогою обстеження глухих дітей виявлено, що в кожній віковій групі вони неоднорідні за інтелектуальним розвитком. При роботі з лекалами казкових персонажів на заняттях з арт-терапії, діти виконують конструктивні завдання. Які потребують наочного та дійово-образного рішення, діти з вадами слуху виконують завдання не гірше, ніж їхні ровесники без сенсорних порушень з нормальним інтелектом. Виразно помітна гнучкість мислення дітей. Так, виявивши помилки, дитина сама їх виправляє. Тобто вона спроможна була же раз проаналізувати зміст завдання і знайти доцільні шляхи його виконання. Також помітні у дітей вияви почуття власної гідності під час спілкування з вчителем трудового навчання на заняттях з арт-терапії. Вони мають високу

научуваність, виявляють активність і самостійність, добре засвоюють програму з арт-терапії, СПО, креативного рукоділля, швейної справи.

Також можна виділити ще одну групу дітей, які під час виконання діагностичних завдань відрізнялися від попередньої. Вони також активно співпрацювали з вчителем, виявляли високу научуваність, відгукувалися на допомогу і добре нею користувалися. Їхнє мислення самостійне, гнучке. Однак вони мали труднощі, пов'язані з недостатньою сформованістю просторових уявлень, обмеженістю знань про зв'язки між предметами, не володіли узагальнюючими словами, граматичними структурами, не завжди спробували самостійно виділяти, порівнювати предмети за певними ознаками. Наявні недоліки психічного розвитку є несприятливими чинниками у їх навчанні. Діти вчаться посередньо і потребують допомоги вчителя.

Успішність виконання діагностичних завдань таких дітей нерівномірна. Одні завдання вони виконували досить добре, демонструючи вміння синтезувати предмети за певними ознаками, що свідчить про наявність власного пізнавального досвіду та здатності ним користуватися і вказує на сформованість наочно-дійового мислення. Під час виконання інших завдань методики діти мали значні труднощі, особливо пов'язані з просторовою орієнтацією. Самостійні спроби виконання конструктивних завдань були не зовсім цілеспрямованими. Вони потребували деталізованої допомоги викладача трудового навчання.

У процесі обстеження виявилось, що на якості виконання діагностичних завдань суттєво позначилася недостатня сформованість вольового компонента пізнавальної діяльності. Однак ці діти добре приймають допомогу, мають високу научуваність, усвідомлюють кінцевий результат виконання завдань.

Навчаються такі діти посередньо. Практика свідчить, що вони мають нормальний розвиток, але окремі його недоліки є несприятливими чинниками в навчанні. Тому ці діти потребують індивідуальної допомоги. За діагнозом у дітей діагностовано захворювання мозку, залишки компенсаторної гідроцефалії; церебральний параліч, порушена координація рухів внаслідок

резидуальної неврологічної симптоматики. У дефектології всі вони характеризуються як такі, що мають складний дефектологічний дефект, тому легко переходять до спрощених способів рішень. Особливо велике відставання спостерігається в розвитку мовлення. Діти цієї групи з різних причин мають затримку психічного розвитку. Для досягнення позитивних результатів їх слід навчати у спеціальних інклюзивних класах за окремою програмою.

До останньої групи входять діти з дуже значним відставанням у виконанні діагностичних завдань. Для їхньої пізнавальної діяльності характерні недорозвиток узагальненості мислення, неусвідомлення власних практичних дій, інертність психічних процесів, неможливість утримання до кінця суттєвих особливостей завдання, потреба у сторонньому контролі й організації власних практичних дій, невміння користуватися елементарними знаннями, зразками як засобом розумових дій. Названі особливості психічної діяльності свідчать про наявність розумової відсталості. У порівняно нескладних завданнях, що потребували функціонування елементарних дій на зразок ідентифікації фігур, вибору форм та порівняння їх з відповідними зразками, еталонами, вони здатні діяти досить успішно. Однак навіть у найдоступніших завданнях прагнуть допомоги. У таких дітей дуже малий словниковий запас і відсутнє вміння складати речення, не достатньо розвинена дрібна моторика.

Таким чином виявлені значні індивідуальні відмінності в рівні та характері розумового розвитку глухих дітей молодшого та середнього шкільного віку. Науковцями доведено, що високий рівень наочного мислення дитини у сполученні зі сформованим умінням доволіно регулювати власну діяльність – важлива основа для формування мовлення й розвитку понятійного мислення, розвитку дрібної моторики. І навпаки, затримка наочного мислення зумовлює підвищені труднощі в розвитку мовлення та початків понятійного мислення у глухих дітей.

Заняття з конструювання на заняттях з арт-терапії включені у дидактичну гру-казку вирішують задачу в умі дитини, а потім в дії. Діти конструюють казкових героїв з лекал геометричних форм. Наочність матеріалу, тренування

рухів пальців покращує не тільки рухові можливості дитини, а й розвиток психічних і мовних навичок.

Висновки. За допомогою авторської діагностичної методики виявлені індивідуальні відмінності в рівні та характері розумового розвитку, дрібної моторики глухих дітей.

Під час організації Арт-терапевтичного процесу в поєднанні з виготовленням казкових персонажів, необхідно передусім враховувати можливості розумового розвитку кожної дитини. Застосування образних уявлень казкових персонажів, мають велике значення не тільки для розуміння окремих слів, а й для усвідомлення смислу повідомлень, у роботі з казкою. Практика засвідчує, що арт-терапія є чинником оптимізації теорії і практики в умовах модернізації корекційної освіти України.

Література:

1. Вийтар Э. А. Исследование межличностных отношений и интерперсональной перцепции слабослышащих школьников. *Дефектология* 1981г. №4, с.30-37.
2. Выгодская Г.Л. *Обучение глухих дошкольников сюжетно-ролевым играм*. М., 1975г. 174 с.
3. Тищенко В.П. *Мова малюнка*. К.: Спалах, 1998. 48с.
4. Сухомлинський В.О. *Шлях до серця дитини*. Київ: Молодь, 1963. 91 с.
5. Яшкова Н.В. *Наглядное мышление глухих детей*. М.: Педагогика, 1988. 141 с.